

UČITELJSKI T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dne vsakega mesca, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj VI. v Ljubljani 15. februarja 1866. List 4.

Nekoliko verstic duhovskim in deželskim učiteljem po kmetih.

Spisal J. P.

Ker nam je sedanji čas lepša doba napočila, ter se je začel razvijati narodni duh tudi po kmetih, ne morem si kaj, da ne bi spregovoril nekaj verstic o izobraževanju prostega ljudstva. Če se ozremo na druga slovanska plemena, vidimo, da so storili veči korak v tem oziru, nego mi Slovenci, ki nas je tlačil tako dolgo tuji jarem.

Med vsemi Slovani, rekel bi, morejo se ponašati Čehi z naj bogatejšim slovstvom.

Ne le na znanstvenem polji, ampak tudi na lepoznanškem storili so velik napredek, in marsiktere česke povesti smejo se meriti po vsej pravici z najboljšimi nemških in francoskih pisateljev. — Med mnogo drugimi lepoznanškimi deli razlikujejo se posebno spisi Božene Nemcove po svoji krasni besedi, blagih čutilih in narodnem duhu, med kterimi ima „Babička“ naj večo ceno.

Spisi Božene Nemcove, izvrstne česke pisateljice, jeli so izhajati v posamesnih zvezkih v Pragi 1862. leta v založbi Antona Avgusta. Izdava pričela se je s prekrasno povestjo iz domačega življenja „Babičko“, potem pa so nasledovale razne druge povesti, namreč: „Divá Bárá, poménky šlechtné duše, Rozárka, Karla, Uherské město Darmaty itd.“ — Koj tisto leto oskerbí tudi nam Slovincem marljivi pisatelj, France Ceg-

nar, slovenski prevod izverstne „Babičke“, ki je prišel po „Cvetji“ na svitlo, da so mogli tudi Slovenci, ki ne umejo českega jezika, čitati krasno povest, ter občudovati velike zmožnosti Božene Nemcove. — Perviĉ, ko sem jo dobil v roke v slovenskem prevodu, čital sem jo s takim veseljem, da je nisem prej odložil, dokler nisem vse prečital; pozneje sem jo pa še trikrat zaporedoma prebral. O počitnicah domu pridši po-sojeval sem jo tudi prostim kmetom; kajti nobena knjiga se mi ni tako primerna zdela za prosti narod, kot „Babička“. Kmalu se je razneslo po vsej vasi, kako lepo povest sem prinesel iz Ljubljane, in od te dobe hotel jo je vsakdo brati, bodi si star ali mlad; neprenehoma je šla iz rok v roke, da je poslednjiĉ vsa oguljena priromala domu. Ko sem šel vĉasih v nedeljo popoldne k sosedom nekoliko povasovat, našel sem mnogokrat kup vaščanov zbranih na vertu, ki so pazno poslušali deĉka ali deklico, ki jim je brala iz „Babice“. Ko pa sem v jeseni zopet odrinil v Ljubljano, prosili so me nekteri, da sem jim moral oskerbeti nekaj istisov „Babice“ rekoĉ, da jo bodejo v zimskih večerih prebirali, ker sem jaz svojo zopet seboj vzela. —

Nekdo mojih sošolcev mi je večkrat rekel: „Kakor je imel nekdanj Aleksander vedno Homera pod zglavjem, nosim tudi jaz zmiram „Babiĉko“ v žepu. Kedar nimam posebnih opravil, ali ĉe se grem kam sprehajat, čitam vselej „Babiĉko“, in ĉem večkrat jo prečitam, tem lepša se mi zdi.“

Pozneje poloti se me želja „Babiĉko“ v izvirniku čitati; kajti s samim prevodom nisem bil več zadovoljen. Kakor hitro mi je bilo mogoĉe ĉesko nekoliko razumeti, koj sem si omislil „Babiĉko“ in jo potem še dvakrat v izvirniku prebral. Šestkrat sem jo prečital, pa ne rekel bi, da ne bi je več.

Kako prazni so večkrat toliko prehvalisani „romani“, ki se priporoĉajo mladini kot izverstni klasiki, kolikokrat se nahajajo v njih same prazne sanjarije, ki devetdeset in devetdesetkrat vsak občutek premlatijo, slednjiĉ pa vendar ne ostane drugzega, nego prazna slama. Mnogokrat ni konca, ne kraja praznih ĉenĉarij, da že ĉlovek nevoljen liste preobraĉa, ter šteje strani, ĉe ne bi že skorej prišel do drugzega poglavja. —

Kako polna pa je „Babiĉka“, kako miĉno in na tanko popisano je vsakdanje življenje, brez vseh nepotrebnih domišljij. Povest je vzeta iz domaĉega življenja, iz ĉasa mladih

let pisateljice same, kakor nam pripoveduje vvod. V celej povesti nahaja se „Babička“, kakor glavna oseba; ona je povsod potrebna, bodi si pri deci ali pri družih domačih opravilih. Ona skerbi za hišni red, podučuje otroke, ter jih vadi lepih čednosti. Kakor skerbna gospodinja vstaja vsako jutro naj prva, in gre spat naj zadnja; ima povsod oči, da ne bi se kje škoda delala. Ona zelo ljubi živali, kakor vsak spošten človek, in jih nikdar ne terpinči. Ako je kdo v stiski, mu rada pomaga po svojej moči, ako pa ne more, ga vsaj tolaži. Nad vsem ljubi ona domovino in materin jezik, spodbuja tudi svoje vnuke, da bi jo ljubili in častili. Ona nam živo pred oči stavi, da mora pravi domoljub prijetno življenje opustiti, ter si večkrat revščino izvoliti, kedar je treba domovini koristiti. V „Babički“ so združeni vsi narodni običaji; ona se ravna vedno po starem, kakor so jo mati učili. Vsako delo prične v imenu božjem in ga zopet tako dokonča; otroke podučuje, da bi z božjimi darovi lepo ravnali; če pride kdo v hišo, ponudi mu berž kruha in soli, bodi si kakoršnega stanu koli, in zelo bi se jej zameril, ako ne bi hotel si postreči s ponujenimi rečmi. Vsa povest je polna narodnega duha; praznik se versti za praznikom, in vsakteri prinese kaj novega veselja. Pri godovih, ženitbah in pogrebih nahajajo se slovenske šege; med vaščani vlada prijateljstvo in bratovska ljubav; v potrebah pomagajo eden drugemu, in vsakteri le želi blagor svojemu bližnjemu.

Vse osebe, šege, narodne povesti in druga razna djanja so tako rekoč zale cvetke, iz katerih nastane, ako se skupaj spletejo, prekrasen venec.

Vsi običaji v tej povesti pa so popolnoma podobni našim slovenskim, tako da Slovenec misli, ako bere „Babičko“, da je vsa povest vzeta iz življenja slovenskega ljudstva. Pri ženitbah, godovih, pogrebih in v praznikih so skorej ravno tiste šege v navadi, kakor pri Slovencih.

Predolgo bi bilo vse naštet, kar se nahaja krasnega in podučljivega v tej povesti; torej naj zadostijo te verstice. Gotovo pa mi bode vsak priznal, da ni le prazno hvalisanje, kar sem omenil o „Babički“, ampak da je povest res vse hvale vredna. Ona je primerna vsakoverstni starosti in vsakoverstnemu stanu; vsakdo najde v njej mnogo podučljivega: gospodinje za svoje hčere, gospodarji za sinove in posle, otroci veliko lepih nauk, mladina skerbni opominjevanj i. t. d.

Takove knjige naj bi poslovenjevali naši pisatelji, ne pa vsakterih knjižur, ki jim pridejo v roke, ali so jim na ponudbo po tako imenovanih „Leihbibliothekah!“

Vi, dragi učitelji slovenski pa, in blaga duhovščina, katerim je izročena skerb za mladino, trudite se in skerbite, da se razširja pravi duh narodnosti in izobraženja tudi med prostim ljudstvom! Ne morete se več izgovarjati, kakor vaši predniki, da nimate mladini primernih knjig. Imate jih mnogo, več morda, nego se jih nadjate. Društvo sv. Mohora zaplodilo vam jih je že toliko, da vam je mogoče tudi prosti narod s primernim in koristnim berilom izobraževati. Da vam bode pa to koristno drevesce še bolje obrodilo, gojite ga po svoji moči, in razširjajte njegov plod med narodom; kajti le po tej poti mogoče je izbuditi v narodu pravo zavest in ljubezen do svojega jezika. Ni zadosti, da učitelj le skerbi, da se otroci nekoliko naučijo brati, potem pa, ko zapustijo šole, zopet vse pozabijo; treba je skerbeti, da se tudi doraščena mladina vadi lepih vednosti, ki so jej v korist celo življenje. Ne zamudite tedaj vgodne prilike, ljubi učenci, podvizajte se, razširjajte društvene knjige med narodom, in gotovo vam bodo rodile v malo letih mnogo dobrega sadú, in vaši učenci bodo vam še v sivi starosti hvaležni za blage nauke, katerih so si pridobili po vašem prizadevanji iz koristnih knjig. *)

Sirovost.

II.

Pravijo, da opice rade male otroke vgrabijo in seboj v gojzde odpeljejo; otrok, kteremu je stvarnik podelil neumerjočo dušo, um in pamet, zraste med opicami in se poslednjič popolnoma poopiči. V nekem potopisu smo tudi brali, da se je angleški mornar, ko se je barka razbila, iz morja rešil in prišel med divjake v Avstralijo, kjer je več let živel. Ko pa poslednjič

*) Prosimo večkrat kaj takega! Sedanja šolska mladina marsikaj vidi in slisi v šoli in skusi, ter skuša vzlasti pri podučevanju manjših učencev ali v občevanji med prostim narodom, kar utegne podučno in spodbudno biti celó starejim učiteljem, kateri niso imeli tako lepe prilike, kakoršno imajo sedanji učenci. Zlato priliko tedaj tudi drugim v prid zlato porabite!

vendar pride med omikane ljudi, se jih boji, in se trese pred njimi, kakor plaha zver. Človek je tedaj takošen, kakoršna je njegova okolnost; pri vljudnih, krotkih ljudeh, je vljuden in krotek, pri boječih bojazljiv, pri sirovih in togotnejših pa sirov in togotnež. Otroci prišedši v šolo seboj prinesó živo sliko domače hiše, v kateri so zrastle; šege in navade v hiši so tudi njih šege in navade, in nehoté dobri otroci hvalijo domačo hišo, sprideni pa so prvi in naj glasnejši oznanovavci domačih nerodnost in napak. To je splošno resnično, ali pozamesnemu človeku ne veljá vselej; večkrat imajo dobri starši malovredne otroke in pri slabih starših izrastejo večkrat prav dobri otroci; nauki in zgledi, ktere vidijo nad dobrimi ljudmi, jih zboljšajo. Božja previdnost skerbí za posamesnega človeka in za vesvoljni rod človeški, in svet bi se bil spridil zavoljo svojih napačnosti, ko bi višji vladar tako modro in skerbno ne čuval nad pravico in pravdo.

A nekaj družega vemo, kar je gotovo resnično in se tudi vselej zgodi. Slabo šolo raznašajo in oznanjujejo nje lastni učenci; njih sirovo in divje obnašanje toži učenika pred vsem svetom. Kako je vendar to? Sej otroci veliko lepih naukov slišijo, in ni ga učenika, da bi jih nalašč napačno učil, da bi jih vadił sirovosti in neotesanosti. — Tega tudi ni treba; otroci se med seboj vsega tega naučé. Učenci so živi in vroče kervi; njih živost se rada preverže v sirovost in prešernost, torej vidimo, žalibog! da se učenci v časih obnašajo, kakor na pol divjaki, veliko bolj sirovo in neotesano od neučenih in kmečkih ljudi. En sam ošabnež in sirovež nagne celo versto lahkomišljenih mladenčev na svojo stran po pregovoru: „Ena sama garkjeva ovca okuži vso čedo, in tako sprideni vsakega iz med verstnikov, kateri ne trobi ž njimi v en rog, zasramujejo in zaničujejo, in ponašajo se s djanji, katerih bi se mogli sramovati, in bolj ko debele in nespodobne besede kdo izgovarja in hujše burke uganja, tim večja pohvala mu doní iz ust lahkomišljenih ali pa tudi spridenih poslušavcev. Večje in bolj številne pa, ko so šole, toliko težje je varovati jih sirovosti in spačenosti, toliko težjejo nalogo imajo učniki po takih šolah. Pripomočki, ktere učenik rabi, da odvráča sirovost in neotesanost in vadi učenee vljudnosti in lepega obnašanja, so pa nekoliko ti le: 1. lastni zgled, 2. šolski red (disciplina), 3. nauk. Otroci so pri enem učeniku naj manj eno leto, večkrat pa tudi še dalje.

Ce tedaj hočeš, da bojo tvoji učenci vljudni in prijazni, da bodo svojega bližnjega in prednike spoštovali, obnašaj se tako, da se bodo tudi v teh čednostih nad tabo zgledovali. Ni je reči, ktere bi otroci nad učnikom tako dobro ne zapazili in je tako hitro posnemali, kakor je njegovo vnanje obnašanje, njegovo govorjenje; in če ga v dobrih rečeh ne posnemajo, posnemajo ga gotovo, če se sirovo, neotesano in togotno obnaša. Dobro bi bilo, ko bi se učenik vselej, kedar v šolo gre, dobro zapomnil, da ima toliko kritikarjev, posnemovavcev ali oponašavcev pred seboj, kolikor je otrok v šoli. Tedaj, učenik, bodi sam takošen, kakoršne hočeš druge izrediti; bodi vljuden in prijazen, postrežljiv in poterpežljiv, če hočeš izrejati ljudi, kteri se bodo vljudno, prijazno obnašali, bližnjega in prednike spoštovali.

2. Šolski red (disciplina) bodi v obče bolj oster, natančen, pred vsem pa dosleden; kar danes grajaš, jutri nikar ne hvali, kar enemu prizaneseš, na drugem ne kaznuj. Dober učenik je sicer posamesnemu otroku prijazen, ali ne dopušča nobenemu, da bi šolski red zanemarjal ali kazil; dalje pazi na učence, kedar v šolo prihajajo, kedar iz šole grejo, gleda, kako se med potjo obnašajo; ne terpi med njimi prepira ali celó pretepa. Prelomovavce šolskih postav, tudi če je treba, občutljivo kaznuje; otroci so živi in iz domače hiše ali iz svoje okoljnosti toliko sirovosti seboj prinesó, da mora učenik z ojstrim nožem trebiti izrastke, začete v sirovosti in neotesanosti, sicer bi se vsa njegova šola posrovila, in boljši otroci in njih previdni starši bi se take šole ogibali. Nekteri pseudo-humanisti imenujejo šolo sirovo, če telesno kaznuje neubogljivce; tistim bi rad izročil le za en dan šolsko mladost; rad bi slišal, kaj bi potem rekli.

3. Šolski nauk je poslednjič, ki serce požlahnuje, um bistri in pamet razvija. Šolski red obsega le po vnanjem, je tedaj le lupina, in pripravlja gladko stezo tečnemu nauku, — ali jedro je pravo in dobro podučevanje. Že Horacij je prepeval: „Zvesto učenje žlahnih ved blaži obnašanje, in varuje ga sirovosti“. Med perve nauke, kteri serce požlahnujejo in človeka učé prave vljudnosti, je poduk v veri, dalje pa tudi drugi nauki, če ne bistrijo le uma, temuč tudi serce požlahnujejo. Lepo priliko za to ima učenik pri branji, pri zgodovini, pri zemljepisji, posebno pa pri prirodopisji.

Otrok ne miruje; če ne dela, igra se, ali pa kaj družega uganja; prirojeni nagon za delavnost se pri njem zbuja.

Otroci, ktere v zgodnji mladosti k delu silijo in priganjajo, kakor se na kmetih godí, na pol niso tako sirovi in nevbogljivi, kakor otroci revnih ali zanikernih staršev po mestih, kateri se celi dan po ulicah klatijo. Tedaj naj učenik vadi otroke delati, kolikor je mogoče. Nagon za delavnost ali tudi kratkočasovanje zapelje otroke, da rastline poškodujejo in živali terpinčijo, kakor da n. p. tičem gnejzda razdirajo, ali iz kebrov mline narejajo, da iz lepih ravnih stebelj si palice ali piščalike delajo. Prirodopisje pa otroka napeljuje, da vstvarjene reči pazljivo ogleduje in živali ne muči, kajti stvarnik je usmiljenje do žival ne le priporočal, temuč na ravnost zapovedal: „Volu, ki ti žito mane, gobca nikar ne zavezuj! Če najdeš po potu na drevesu ptičje gnejzdo in starko na jajcih ali mladičih sedeti, izpusti jo, da se ti bo dobro godilo in da boš dolgo živel“. Terpinčenje žival je tudi po deželskih postavah prepovedano. Otrok, kateri iz kratkega časa živali muči, bo gotovo neusmiljen do ljudi; njegova sirivost izhaja iz hudobnega serca.

Med nauke, kateri čutila blažijo, je tudi poduk v petji. Pevske družbe se sicer rade zveržejo v pivske družbe; boljše pa so, kakor druge navadne društva, kakoršne imajo dečki med sabo.

Različni nauki tedaj, med prvimi pa versk nauki, dobre šole, pred vsem pa lepi zgledi, požlahnujejo šege in vede, in kedar bodo vsi ljudje na svetu dobri kristijani in po moči omikani, tačas ne bo sirovosti in divjosti več med človeškimi otroci; dokler bodo pa strasti gospodovale človeškemu rodu, pa tudi sirovost ne bo zginila iz sveta; prikazovala pa se bo sedaj v kmečki suknji, sedaj pa v gosposki obleki; ostane pa zmirom le sirovost.

M—k.

Pomenki

o slovenskem pisanji.

VII.

T. Rusje še sedaj kmetóm pravijo krestjani, kmeticam krestjanke, in kmečki stan jim je krestjanstvo (Bauernstand).

U. To je tatarsko ali mongolsko, ne pa slovensko!

T. Res je, da v staroslovenskem ne dobim besede krestjan v tem pomenu.

U. Družina je bila kerščanska, gospôda pa poganska; ali ni to simtertje še? Kmeta zovejo tako, češ, da je vera samo zanj, za gospôda pa ne! — Le tedaj bi kmet smel se imenovati krestjan, ker ima največ križev, sej je krest tudi križ, in prekerstiti se (v serb. rus.) t. j. prekrižati se.

T. Vsak stan ima svoj križ (tudi stsl.: a lat. *crux*, *crucis* vel *potius* a germ. ahd. *chriuze* mhd. *kriuze* — Mikl.), samo da se v vsakem stanu ne kaže tako očitno.

U. Kerščenic je torej kerščen (*baptizatus*) človek, kerstnik pa je v sedanji slovensčini to, kar kerstitelj (*baptizans*).

T. Kerstnik (stsl. *kr'st'nik'*) je v nekdanji slovensčini tisti, ki se ima kerstiti (*baptizandus*), tudi novoslovenski (*Täuferling*, *Murko*); vendar sedaj sploh le tisti, ki kersti (*baptista*, *Täufer*). Bulgari velijo *kr'snik* kumu ali botru (*Gevatter*).

U. I Slovenci pravimo *kresnik* ali *kersnik* nam. *kerstnik*, čigar god se krasno obhaja o kresu, mesca rožnika ali junija, ki ga *Vodnik* zove tudi *krésnik*.

T. Iz poganstva se je marsikaj povzdignilo in posvetilo v kerščanstvo; da bi se le obhajalo vselej v pravem duhu! *Krés* je stsl. *τροπή* *temporum mutatio*, *solstitium* (nsl. a) *Sonnenwende*, b) *Johannisfest - feuer*). Znane so lastne imena p. *Kristan*, *Kerstnik*, *Krasnik*, *Kresnik*, *Kersnik* i. t. d. Čudno, da se je po kmetih ohranila pogostoma v obliki *Kresnik*, po mestih pa se glasi večidel *Kersnik*.

U. Ali se *Kresnik* in *Krasnik*, *kresen* in *krasen*, *kres* in *kras* tudi vjema?

T. Vjema se gotovo, in morebiti celo tako, kakor *zél* (cf. gr. lat. *zelus*) pa *zal* (vid. II. Jezič. 10.). V ruskem in českem je *krasen* tudi lep, rudeč; *krasněti* (*roth* — *glühend werden*); *krasa*, *krasota* (*venustas*, *pulchritudo*), *krasavec* t. j. lep dečko, *krasavica* t. j. lepa deklica.

U. Ko bi *krasavica* ne bila tolikrat *krastavica*, *krasavec* ne *krastavec* (*krasta scabies* mhd. *kratz.*)!

T. „Srbi pripovijedaju, da se zmija zvala *krasa*, dok nije bila *Jevu* prevarila“ (*Vuk.*).

U. Ali ni naš Kras iz krasiti, krasen? Kako ponosni bi bili ondaj naši Kraševci.

T. Kakor „lucus a non lucendo“ — bi se smel Kras imenovati po svoji nekdanji krasoti, ktera je pa že davno šla rakom žvižgat po morji jadranskem!

VIII.

U. S kerščanstvom so dobili Slovèni pravo pisanje; káko so imeli v poganstvu? ali prej niso znali pisati?

T. Kaže se mi, da so razodévali svoje misli in uménja najprej rezljaje (čerkaje in čertaje), potem slikaje, in slednjič pisaje.

U. Razjasni mi to, prosim!

T. Černorizec ali menih Hraber piše o pismenih slovenskih v X. veku: „Préžde ubo Slovéne ne iméhû knig', nú čr'tami i rézami č'téhû i gataahû, pogani sùšte“. (Šaf. Pam.) In Rački méni, da „črtami čitahu (štéli), a riezami gatahu (tolmačili, ugibali)“. (Pismo slovjen.)

U. Rez, í ali reza, e, čerka in čerta — kako se ločijo te besede?

T. Pervotno se strinjajo v pomembi svoji. Réza je stsl. incisura, rézati in čr'tati je stsl. incidere, scindere. Ne vém, ali čerka drugim Slovanom res ni znana — kali? Najbolje jo zaznamnja Murko: „čerk etwas Hingekritzeltés z. B. apex in scriptura (d. i. ein Federzug, ein unvollendeter Buchstab — Cigale), čerka Buchstabe, čerkati litteras exarare eig. Buchstaben einschneiden; gem. kratzen, schlecht schreiben, kritzeln; nach Gutm. buchstabiren, čerknja der Beistrich“.

U. In kaj je čerta?

T. Čerta, stsl. čr'ta, je linea, čertica lineola, čr'tanije linea, scriptura, iz korenike čar ali kar (čerta = čara, fissura, incisura), in novosl. čertalo (a. Pflugeisen, b. Lineal).

U. Poganski Germáni so imeli svoje rune; kaj pa Slovèni?

T. Slovèni so imeli pa svoje. Nekoliko spomina se je še celo med Slovenci ohranilo, kateri si v roš ali rovaš vrezujejo gotove znamnja v razne namene. Roš ali rovaš das Kerbholz d. i. der Rasch, piše Murko, worauf die Arbeitstage geschnitten wurden; in Jarnik: rovaš das Kerbholz; in Kärn-

ten gewöhnlich nach dem Slaw. Rofh genannt, v. réti (veralt. fließen, rinnen); Rački pa: rovaš od rov, iz riti fodere, ter kaže, da runa pervobitno znamenuje čertati, rezati (runse = Schnitt od. ausgehauenes Zeichen in den Grenz- und Marksteinen — Adelung), stnem. rûna susurro (cf. raunen), mysterium = runa, gledé na pismo: tajno, čarobno pisme i. t. d. In po njem piše Sim. Ljubić: „Črte su jim (Slovenom) služile za brojeve, a rieze za gatanje; s toga ni črte ni rieze nebiahu knjige t. j. pismena, naime glasovni znaci, nu samo slikovni. Te su se rieze činile na drvu i na kamenu. U tu svrhu upotrebljavali su drvo nazvano bukva, udielano na način rabuša, rovaša, dasaka (cf. desky pravdodatné v Kraljedv. rukop.), prutova, štapa i. t. d., kano obljubljená tvar za uriezanje znakova, te odatle bukva - littera - črta - riez (Vid. knjiž. poviest. I.)“.

Narava in človek

v svoji pravi složnosti.

Spisal Živkov.

6.

Slon.

Slon je kaj čudna žival; po truplu je človeku sicer malo podoben, tim bolj pa po dušnih zmožnostih. Slon ima lastnosti, kakoršne se pri človeku zeló čislajo, p. sodružno vernost, ljubezen do mladičev in staršev, zvestobo, sramožljivost, pravičnost, usmiljenje, prizanesljivost, zatajevanje samega sebe tudi kedar je razdražen in jezen, in žrtvuje tudi življenje za vse, kar mu je milo in drago. Slon zeló ljubi lepe ljudi, in služi rad človeku iz vse svoje moči in pameti, ga tudi brez povelja namestuje, in se le zeló nerad vdá za kako sovražno ali grozno rabo: krivični in nečloveški zapovedi se včasih terdokorno pa pametno ustavlja, in se ne dá prisiliti, da bi moril ljudi ali živali, ali da bi oskrunjal merliče; raji sam pogine. Starji in novejši naravoslovci pripovedujejo dokaj enakih prigodkov in dokazov. Plini pravi, da je slon človeku, kateri v puščavi zajde, priljuden in postrežen, in da ga še na pravo pot napoti. Če pa slon človekov sled ovoha, strepeče strahu, pobere z rivcem

zemlje; ki se je navzela človekove stopinje, jo podá prvemu slonu za sabo; ta jo dá sledečemu i. t. d., dokler vsi ne zvejo nevarnosti. Po tem se postavijo v bran. Dobro poznajo tedaj strašnega človeka, pa mu vendar prizanaščajo in pomagajo, če je v nadlogi; to kaže žlahtno serce. Ako slon sreča čedo, si z rivcem s poti deva živenceta, da jih ne pohodi; ravno tako dela tudi, kedar ima pred sabo otroke ali merliče. Tudi nekaj pisati se slon nauči. Eden je znal po gerški zapisati: „Jaz sam sem to zapisal in počastil keltiški plen“. Drugega, ki se je težko učil, so dobili, kako se je po noči sam vadil. — Nekteri ljubijo mladenče in device, si jih vejo lepo zbirati in jim prav vljudno njeovati. Ko jih zagledajo, se razveselijo, jih božajo, in jim darujejo denarje, ki jim jih dajejo gledavci. Stari narodi so slone posebno čislali za vojsko, ter so zavoljo tega lepo ravnali ž njimi; sloni, ki vse hitro razumejo, so se pa tudi prav pametno po človekovo obnašali. Plini pripoveduje to le prigodbo: Antijoh, dospevši do neke reke, bi bil rad zvedil, ali bi se mogla prebresti; ali Ajaks, lepo napravljeni vodja slonskih čed, se ustavlja in noče naprej iti. Razglasí se, da bo vodja tisti, kateri prvi prebrede reko. Slon Patrokel se loti nevarne poti, in si pridobi vodstvo. Odstavljeni Ajaks, pa ne je in ne pije več, temuč pogine sramote in žalosti. Sloni tudi čutijo, kaj je prav, in se ne vdajo človeški krivičnosti, kar priča sledeča prigodba: Kralj Boh je hotel neke slone, ki so ga razserdili, po drugih pokončati; toda ti se nikakor ne dajo prisiliti, da bi bili orodje njegove grozovitosti. „Slon“, pravi Plini, „je naj večja in človeku po pameti naj bližja žival na suhem. Slon razumé deželni jezik, je pokoren, nikoli ne pozabi naučenih reči, ima ljubeznjivo serce, je častiželen, je pošten, čeden, pravičen, in slavi solnce“. Plutar in Alijan pravita, da starji zdravi sloni drugim ranjenim slonom znajo pušice in sultice iz ran potegovati. Slon indiškega kralja Pora, sam silno ranjen, svojemu gospodu vse pušice, ki so ga zadele, izdere in ga ne zapusti, dokler kralj ne umerje. Zastran spoštovanja do starejih pravi Alijan: Mlajši sloni pripuščajo starejim svojo kermo, strežejo oslabelim, jih rešijo iz nevarnosti, in če padejo v lovske jame, namečejo toliko protja noter, da vjeti po njem morejo vun priti. Ako pade mladič v tako globoko jamo, se mati slonica vanjo zavalí in usmerti. Pri delu in v nevarnostih grejo mlajši naprej; pri kermenji in napaji pa radi poterpé, da se stareji nakermijo

in napijejo, ter jih tako častijo. Postaranega ali slabega slona ne zapusti nikoli njegova čeda, temuč se ne boji ran, in ga brani sovražnih lovcev. Slonice se pusté raji umoriti, kakor bi zapustile svoje mlade.

Velikanski slon se lahko uči in nauči celó takih umetnosti, ki so človeku težke, p. na tanko in brez pomote stopati in plesati po glasbenih udarcih, in sicer hitreje ali počasneje, kakor veleva glasba. Če jih pleše več vkup, ne zgreši nobeden trohice. Vozle razvozljajo sloni kaj ročno, pobirajo drobiž znad tal, se naučé, koliko je ura, streljajo s samokresom i. t. d. Zeló smešno je, če ogromni slon sedi opasan pri mizi in po gosposko obedva, in ko pojé, hitro pocenglja, da mu strežnik zopet prinese, kaj jesti ali piti; zamašen polič vina hitro odmasí in izpije. Tudi zna slon hoditi po vozki bervi, in zna stati na sprednji pravi in zadnji levi nogi, ali pa narobe, kar je za takega breggača grozno težko. V vseh naravoslovnih knjigah se bere od slona, ki je v bakrenem kotlu nosil vodo, in ko se mu je kotel pokvaril, da ga je sam nesel k bakrarju popravljat. Neki drugi je v Neapeljnu pri zidanji podajal, in ko se tú zeló rani, gre, kakor vidi ljudi, v bolnišnico, da ga obežejo, in še zahvalno kima, ko mu rano žgejo. — Takih prigodkov, ki kažejo, da je slon po dušnih zmožnostih zeló človeku podoben, je po starih in novejših knjigah vse polno. — Zanimiv dokaz svoje lepe čednosti so pokazali sloni v zadnji indiški vojski, kjer so jih vpregali k topom. Eden iz med njih zapazi, da so topničarji, ki nabijavcem podajajo krogle, zaporedoma vsi postreljeni, in da ni nikogar več, da bi opravljal to delo. Neki slon prevzame sam brez povelja to delo, in ga opravlja, dokler sovražnik ne neha streljati. Od tod se tedaj lahko vidi, da se sedanji sloni ravno tako malo bojé strela, kakor nekdanji drugega bojnega orožja. Sloni poznajo svojo moč, in so vselej junaki; toda težko težko se jih pripravi, da bi se lotili kake živali, ali v boji človeka pokončali. Vidi se, da je človek, prvi med vsemi stvarmi na zemlji, dostokrat vendar sirovejši od živali. O kako je spačena njegova prava razmera, in kako zeló se kaže, da je po božji podobi vstvarjeni človek po grehu strašno pokvarjen, ker ga sramotí ubogo živence! Kaj takega priča tudi ta le druga povest: V Anamu so kristijane hudo preganjali. Častitljivi duhovnik Melhijor umerje grozne smerti. Potem zapové pričujoči mandarin, naj bi pet slonov gnali po mučenčevem

truplu, in ga sramotno poteptali; toda sloni se tega branijo, in dva iz med njih se zavoljo silnega priganjanja tako razjezita, da morajo to grozovitno delo opustiti. To zvé cesar, in se tako razkači, da veli slone s topi postreljati. (Dalje prih.)

Zakaj ljudske učilnice ne zadostujejo svoji nalogi.

Napisal Ivan Tomšič.

Ljudske učilnice so zavodi, v katerih se mora um nježne mladine bistriti, mlado serce požlahtnovati in mladini prirojene sposobnosti zbujati, čedalje bolj razvijati in uriti, da se tako malozmožna mladež polagoma seznanji z vedami in sredstvi, ki so ji o prestopu v javno življenje neobhodno potrebna, da napreduje čversto kot človek, deržavljan in kristijan. Ali pa spolnujejo ljudske učilnice to svojo težavno nalogo? — Ali zadostuje nježna mladina prestopivši v javno življenje božjim in pa onim zahtevam, ki so na blagor deržavi in vesoljnemu katoličanstvu? Mila nam majka, da ne! kajti najdemo le kaj malo pravih deržavljanov, pravih domoljubov in pa pravih kristijanov ki bi bili pripravni, ako bi treba bilo, tudi svoje življenje za dom in vero žertvovati; veliko več pa vidimo rogoviležev, rovarjev in mlačnih kristijanov, ki obrekujejo dom in vero, se ustavljajo deržavi, podpihujejo druge domoljube in tako národni dom v žalostno brezno prevračajo. Kaj je krivo, da iz čverste, krepke mladine časoma tako ostudni, občenemu družinstvu nevarni zmaji izrastejo? Iščimo vzroka, in našli bomo, da ljudske učilnice ne morejo nikakor švoji težavni nalogi zadostovati, ako

1) starši svojih otrok s šolo vred ne izrejujejo; t. j. ako s šolo krepko ne stopajo in pa, ako niso prijateljsko združeni z učiteljem, kteremu izročili so svoj naj dražji zaklad. — Kako bodo neki ljudske učilnice svoji nalogi zadostovale, ako pa starši doma večkrat to podirajo, kar učitelji z veliko težo in s trudom v šoli zidajo! — Ni tedaj zadosti, da starši svoje otroke redno v šolo pošiljajo, temveč potreba je, da se tudi zavedajo, da je šola njih zastopnica in edina prijateljica, ki nedolžnim otročičem starše namestuje takrat, ko oni nimajo časa, da bi na svoje ljube otročiče popolnoma pazili. Starši morajo šoli in učitelju biti desna roka, je morajo spoštovati in po svoji zmož-

nosti pri težavnem poslu vredno podpirati. Ali, žalibog! kdo mi ne bode priznaval, da je le malo družin, ki bi bile s šolo in učiteljem v prijateljski zvezi, da je le malo takih hiš, v katerih bi imeli otroci hišni strah in se učili učitelja spoštovati in po očetovski ljubiti, kjer bi se s šolskimi postavami in pravili krepko stopalo in tudi vsaj nekoliko za tečno dušno hrano otrokom skerbelo.

Kolika nasprotnost tedaj med šolo in pa domom, ako si učilnica marljivo prizadeva, da bi izverševala svojo trojno nalogo, da bi mladina napredovala v pravem pomenu kot človek, državljan in kristijan, ter ji skerbí za perve najpotrebniše podstaje, na ktere se pozneje more zidati poslopje, ki se nazivlje dika in slava v državnem in družinskem življenji, dom pak preziblje že perve te podstaje omenjenega poslopja, in tako podere, kar je bilo s trudom in težavo sezidanega. Kaj pomaga učitelju vse njegovo prizadetje, vsa njegova marljivost in ves njegov trud za vspesno in tečno podučevanje šolske mladine, ako pa so starši, ki se le za to prizadevajo, da bi otroci že v nježni mladosti terdo delali in si keravavo svoj kruh služili, misleči, da je človek kakor živina, samo zbog dela in zaslužka na svetu. Taki starši godernjajo in razsajajo, ako jim učitelj očita, da njih otroci neredno hodijo v šolo, ter se togoté: „Potrebujemo otroka domá, da nam dela domá, na polji, da je pri živini i. t. d.; otrok nam namestuje hlapca in deklo, in ne more nikakor v šolo!“ Taki gospodarji preklinjajo vpričo svojih otrok, ter se hudujejo nad učitelji in šolskimi postavami, kedarkoli je treba dati kak sold v prid šolskega izobraževanja. Otroku, ki vsè to čuje, se šola pristudi ter mu je, kakor staršem neka nadloga, ktere se bi rad berž ko mogoče znebil. Ali je po tem čudo, da deček doversivši dvanajsto leto in tako oprost en šolskih klopí, zažene svoje knjige in drugo robo, ki jo je v šoli rabil, v kot rekoč: Bodi ga Bog zahvaljen, da teh rečí ne bodem več rabil! (Dalje sledí.)

Novice.

Iz pod Grintovca. Kaj že je pisal „Tovars“ in tudi drugi časopisi o zboljšani učiteljskega stanú, pa menda bomo le še čakali na odrešenje, kakor plešaste gore zelene pomladi. — Deželni zbori so že zo-

pet minuli in naše upanje z njimi. Učitelji sosednih dežel podajajo deželni zborom prošnje; mi Kranjci pa smo že taki, da bi raji koj imeli in ne prosili. Ljubi sobratje! sedaj je drugače na svetu: „Kdor ne vpije in ne prosi, slabo kosi“. Tudi mi se združimo in prihodnjemu deželnemu zboru podajmo prošnjo, kakor smo se že večkrat menili, pa še nič storili. Ni dovolj, da le zdihujemo in pišemo po časopisih, pojmo tudi naravnost terkat na vrata, kjer imamo moze, da za nas govoré. Tako je moja misel. Zdravi! — c.

Iz Koroškega. Učitelji na Koroškem so dež. zboru podali prošnjo, ki obsega štiri točke. 26. t. m. je prišla ta prošnja na versto. Pervo, kar so učitelji prosili, bilo je, naj se jim pičila plača zviša. Kaj lepo je dr. Erwein to prošnjo sporočeval in podpiral — kaj ganljivo so prem. knezoškof za učitelje povzdignili svoj glas, — tudi dr. Burger se je poganjal za uboge učitelje; pa dež. zbor je vendar le sklenil, naj ubogi učitelji še dalje čakajo in stradajo! Deželna denarnica je res prazna in zadolžena, vendar tistih nasvetovanih 2000 gl. bi ne bilo cele dežele na kant pripravilo. Naj se le drugod tudi tako gleda na vsaki krajcar! — Drugo, kar so učenci prosili, bilo je to, da učnino dobivajo iz občinske denarnice; — to je tudi obveljalo, kar mora vsakdo pohvaliti. Najbolje pa je še to, da g. učitelj dobi na vsak način vso svojo plačo, naj so stranke svoj davek plačale ali ne. Imeli smo, žalibog! take župane, katerim je še to preveč bilo, da bi za uboge učitelje učnino pri ljudeh iztirjevali. — Po prošnji je bila vlada tudi naprošena, naj se v nedeljske šole vpelje pripravniše berilo. Slednjič se je sklenilo, naj se tukajšnej pripravnici tudi za l. 1866. dovoli iz dež. denarnice 600 gl. v podporo. Tudi je poročevalec naznanil veselo novico, da se bode že prihodnje šolsko polletje za tukajšnjo pripravnico postavil nov učitelj in l. 1867 pa še drugi. Sedanji učenik si je nabasel tako butaro, da ga že tlači na tla; zatorej pripravnica tudi hira in sta potrebna dva druga učitelja: Ni vsak za vse! — Pri obravnavi šolskega prašanja je nek poslanec spet rogé pomolil, da že popred vemo, kam ti svobodnjaki in liberalci merijo. G. Steiner je namreč povdarjal, da imajo občine vse premalo oblasti in vpliva pri šolskih zadevah; stavimo, zastran učnega jezika nimajo nič ukazovati. Aha! slovenskim „purkelmajstrom“ se ne dovoljuje, da bi v ljudski šoli nemčarili; to je tista strašna krivica in nesreča! In to vi podpirate, g. Steiner! vi, ki pravite, da šolsko prašanje študirate? Pa vendar še črez abcd niste prestopili: To je vendar abc vsake pedagogike, da so za slovenske otročiče slovenske šole! („Slov.“)

Iz Ljubljane. Na naše vabilo k učiteljski knjižnici v 2. l. „Tov.“ se ni še nihče oglasil. Ne čudimo se toliko daljnim kakor bližnjim ljubljanskim učiteljem, da ne rabijo te lepe prilike za svoje izobraževanje. — Da pa ta lepa naprava popolnoma ne ugasne, se je primemo mi učitelji mestne glavne šole združeni z gospodom šolskim vodjem in z dvema gospodoma duhovnoma pri sv. Jakopu v Ljubljani. Bog in sreča učiteljska!

— Pervi zvezek naznanjene g. Gerbičeve „Sionske lire“ je že prišel na svitlo v Pragi, in ima prav mične napeve za te le pesmi:

„Svečnica“ (zložil Fr. Marn), „Tantum ergo“, „Pepelnica“ (besede Fr. Marna), „Postna“, „Kvaterna nedelja“ (tudi Marnova) „in 10. psalm“ (iz Valjavčevih pesem). Želimo, da bi „Lira“ imela vedno več podpore!

— V Karlovcu je z novim letom jel izhajati podučni in zabavni list: „Karlovački viestnik“. Vreduje ga naš rojak verli g. Ljudovit Tomšič.

— Domači skladatelj g. Juri Flajšman je dobil iz državnega zaklada 400 gold. za svoje zasluge o skladanji narodnih pesem.

— Že davno v Glasniku napovedana slovnica slovenskega jezika je prišla te dni na svetlo pod naslovom: „Die slovenische Sprache nach ihren Redetheilen. Behandelt von Fr. Levstik“. G. pisatelj razlaga v knjigi le govorne razpole ali besedne plemena in njihove oblike. V predgovoru pové, katerim Slovencem in Nemcem, in zakaj jo je spisal nemški. Ker se v nekterih rečeh loči od sedanjega navadnega knjižnega pisanja, jo bo treba bolj na tanko pregledati. Torej kaj več o nji prihodnjič. Dobiva se pri Giontintu po 60 kr. a. v.

— Pretečeni ponedeljk 12. t. m. je v deželnem zboru prišel na versto predlog, kako naj se šole prestrojijo, da se doseže ravnopravnost slovenskega jezika. Poročeval je g. dr. Bleiweis. Njih ekselencija dež. poglavar pové, kaj vlada misli o tem predlogu, da se ona ne ustavlja tej reči, marveč želi, da se obširneje podučuje v slovenskem jeziku, sicer pa ta stvar sega v vladino oblast. Za predlog so govorili g. dr. Bleiweis, baron Schloissnigg in dekan Toman, zoper pa g. g. Kromer, grof Auersperg in Dežman. Iz Idrije in iz Teržiča so prišle prošnje zoper ta predlog. Z 18. zoper 13 glasov so prestopili čez ta predlog na dnevni red. Prihodnjič kaj več o tej viharini seji.

Premembe v učiteljskem stanu.

V ljubljanski škofiji. Za trdno so postavljeni g. g. učitelji: Josip Juvančič, učitelj v Slavini, — Leopold Abram pri Fari pri Kostelji, — Blaž Amhrozič, v Černomlji, — France Lavrič v Šenkoncejanu, — Anton Kunčič v Nemški loki, — Janez Kaliger pri sv. Marjetji.

Imenik p. n. g. naročnikov (po versti, kakor so se zglasevali): 63. J. Šabot, duh. pomočnik v Laporjah pri Slov. Bistrici. — 64. Matija Erjavec, kurat in učitelj v Podkrajci. — 65. Janez Hribernik, učitelj v Dobovi. — 66. Miha J. Poje, podučitelj v Dramni. — 67. Anton Kristan, učitelj v Št. Petru na Medvedovem selu. — 68. Uršularice v Ljubljani. — 69. Matija Hočevar, katehet pri Uršularicah v Ljubljani. — 70. Matevž Koder, kurat na Slapu. — 71. Šimen Hiti, učitelj na Slapu. — 72. France Janežič, ravnatelj realke in glavne šole v Mariboru. — 73. Jože Čizek, učitelj v Pilštanju.

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Natiskar in založnik:
Jož. Rudolf Milo.